

“Okashii” : อารมณ์ขันญี่ปุ่น

อริตา สุนทโรทก^{*}

หนึ่งในคำจำกัดความ “มนุษย์” ที่น่าสนใจและมีผู้ศึกษากันมาก ทั้งสาขาวิทยาศาสตร์และมนุษยศาสตร์ คือ มนุษย์เป็นสัตว์หัวเราะ (laughing animals) ซึ่งนักวิชาการเห็นว่าคำ “หัวเราะ” มีความหมายเหมือนกับคำ “อารมณ์ขัน” (humour) ทั้ง “หัวเราะ” และ “อารมณ์ขัน” (humour) นี้ เป็นลักษณะร่วมของมนุษย์ (panhuman traits) เป็นสิ่งจำเป็นของการสื่อสารในมนุษย์ ซึ่งเกี่ยวข้องกับสภาพทางชีวะ ทางสังคม วัฒนธรรมและทางจิตวิทยา (biological, sociocultural, and psychological aspects) ดังจะเห็นว่าไม่มีสังคมมนุษย์ใดไร้เสียงหัวเราะและอารมณ์ขัน

“อารมณ์ขัน” (humour) นี้หมายถึง ภาวะความพอใจของจิตใจที่ปรากฏให้เห็นด้วยอาการยิ้มหรือหัวเราะ ซึ่งเป็นการตอบสนองต่อสิ่งกระตุ้นเร้าภายนอก แม้ว่ามนุษย์ทุกสังคมจะมีอารมณ์ขันเป็นลักษณะร่วม แต่อารมณ์ขันของมนุษย์ในสังคมแต่ละแห่งก็ไม่เหมือนกัน อารมณ์ขันเป็นเหมือนการสื่อสารภายในสังคมวัฒนธรรม สิ่งที่คนในสังคมแห่งหนึ่งถือเป็นอารมณ์ขัน เมื่อไปปรากฏในสังคมอีกแห่งหนึ่ง อาจจะไม่ทำให้เกิดผลตอบสนองอย่างเดียวกัน ทั้งนี้เพราะกฎเกณฑ์ของสังคมที่ต่างกัน นั่นคือ แต่ละสังคมจะมีข้อกำหนด อะไรเป็นเรื่องขำ – ไม่ขำ อะไรที่ควรขำ – ไม่ควรขำ หรืออะไรเป็นเรื่องสนุกสนาน – ไม่ สนุกสนาน ข้อกำหนดเหล่านี้คนในสังคมเรียนรู้ผ่านการอบรมสั่งสอน ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า กฎเกณฑ์ของอารมณ์ขันถูกกำหนดโดยวัฒนธรรม เมื่อมีการสื่อสารกันระหว่างคนต่างวัฒนธรรม อารมณ์ขันจึงกลายเป็นประเด็นปัญหาการสื่อสารทางวัฒนธรรม ส่วนหนึ่งเป็นเรื่องของช่องว่างระหว่างการสื่อสารความหมายของวัฒนธรรม ซึ่งการจะเข้าใจความหมายของวัฒนธรรมได้ได้ ก็ต้องเป็นคนที่เติบโตในวัฒนธรรมนั้นจึงจะเข้าใจความหมาย อารมณ์ขันก็เป็นเรื่องเฉพาะของวัฒนธรรม คนในวัฒนธรรมเดียวกันจึงจะรับรู้ร่วมและรับรู้สื่ออันนี้ได้ ถ้าต่างวัฒนธรรมกันก็ไม่สามารถอ่านสิ่งที่คนในสังคมนั้นเคยรับรู้ร่วมกัน อีกส่วนหนึ่งก็เป็นเรื่องของภาษา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมเช่นกัน อารมณ์ขันบางอย่างก็เป็นเรื่องของการเล่นภาษาซึ่งมีอยู่ในวัฒนธรรมนั้น จะเข้าใจอารมณ์ขันได้ก็ต้องรู้ภาษาดี เพราะอารมณ์ขันไม่ใช่สิ่งที่จะถ่ายทอดกันได้ง่าย ๆ ด้วยการแปลคำจากภาษาหนึ่งไปสู่อีกภาษาหนึ่ง เนื่องจากคำในภาษาหนึ่งไม่อาจแทนที่ในอีกภาษาหนึ่งได้สมบูรณ์ในทุกนัยความหมายซึ่งต้องสื่อความหมายวัฒนธรรมในเวลาเดียวกัน ดังจะเห็นได้จากการศึกษาอารมณ์ขันญี่ปุ่น (Japanese humour) ของ Marguerite Wells นักวิชาการชาวออสเตรเลียเชื้อสายไอริช ผู้เชี่ยวชาญภาษาและวัฒนธรรมญี่ปุ่น Wells มองความคิดเกี่ยวกับอารมณ์ขันของคนญี่ปุ่นจากงานเขียนและวรรณกรรมสมัยต่าง ๆ เช่น โคจิกิ (Kojiki) ซึ่งเป็นหนังสือเกี่ยวกับตำนานประวัติความเป็นมาของชนชาติญี่ปุ่นเล่มแรก ชินเซน จิเกียว (Shinsen jikyo) พจนานุกรมญี่ปุ่นที่เก่าที่สุด คอนจากุ ไมโนกาตาริ

^{*} นักวิชาการ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร มหาวิทยาลัยศิลปากร

(Konjagu Mogatarii) ซึ่งเป็นหนังสือรวบรวมนิทานเรื่องเล่าต่าง ๆ ในสมัยคริสต์-ศตวรรษที่ 11 หรือ 12 และโอคากามิ (Okagami) ซึ่งเป็นเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ที่รวบรวมในปลาย ศตวรรษที่ 11 หรือต้น ศตวรรษที่ 12 รวมทั้งงานเขียนของนักการละครผู้มีชื่อเสียงในอดีต

ในงานศึกษา Japanese Humour ของ Wells นี้ ได้เสนอให้เห็นถึงความคิดเกี่ยวกับอารมณ์ขันที่ถูกติดมากับวัฒนธรรม ได้แก่ คำว่า “โอคาชิ หรือ okashii” ซึ่งโดยทั่วไปหมายถึง แปลก หรือไม่ปกติ โดยมีนัยแฝงในเชิงอารมณ์ขัน หรือ humour ในภาษาอังกฤษ คำว่า “โอคาชิ” (okashii) มีความหมายหลายอย่าง เช่น เพื่อนคนหนึ่งปกติใส่เสื้อสีขาวทุกวัน แล้ววันหนึ่งเกิดใส่เสื้อสีแดงขึ้นมา ในกรณีอย่างนี้คนญี่ปุ่นว่า โอคาชิ (okashii) เป็นเรื่องแปลก หรืออีกตัวอย่างหนึ่ง ในขณะที่ครูตรวจข้อสอบ ครูรู้ว่านักเรียนเคยตอบข้อสอบได้ดี แต่อ่านแล้วปรากฏว่าทำไม่ได้ ครูจะบอกว่า โอคาชิ (okashii) เป็นต้น “โอคาชิ” (okashii) ก็มีความหมายไม่เท่ากับคำ “humour” ในภาษาอังกฤษ ทั้งยังมีนัยความหมายแฝงทาง วัฒนธรรมของญี่ปุ่นด้วย

“โอคาชิ” (okashii) เป็นคำที่มีใช้มานานแล้ว และแนวคิดของคำ “โอคาชิ” ก็ไม่ปรากฏก่อนสมัย เฮอัน ในชินเซน จิเกียว (Shinsen jikyō) พจนานุกรมที่เก่าที่สุดซึ่งรวบรวมเสร็จในปี ค.ศ. 892 โดย พระสงฆ์ชื่อ โชจู (Shōjū) ได้ให้คำจำกัดความ “โอคาชิ” ไว้ เป็นคำที่มีความหมายใกล้เคียงกับ “humour” มากที่สุด และในเคียววะ-บอน (Kyōwa-bon) เอกสารโบราณชิ้นหนึ่ง ก็ให้ความหมายคำนี้ว่า รูปลักษณะที่น่าเกลียด จนกระทั่งร้องเสียงดังด้วยความสนุกสนาน หรือ minikui sugata, ana-okashii ในภาษาญี่ปุ่น (An ugly appearance, so funny that one cries aloud) ซึ่ง ana เป็นคำเติมข้างหน้า (prefix) มีความหมายถึงอารมณ์พอใจหรือเสียใจที่รุนแรงจนทำให้ต้องส่งเสียงร้องออกมาดัง ๆ และในกรณีของ ana-okashii เป็นการร้องออกมาในรูปของหัวเราะ และในเอกสารเทนจิบอน (Tenjibon) ก็จำกัดความ “โอคาชิ” (okashii) ในความหมายของ “น่าเกลียด” (minikui) ในทำนองเดียวกับอริสโตเติล (Aristotle) นักปรัชญาชาวกรีกที่จำกัดความ “funny” ในความหมายของน่าเกลียด (ugly) หรือ ความผิดปกติ (deformity) ซึ่งเป็นความน่าเกลียดหรือผิดปกติที่ไม่ทำให้เจ็บปวด

หนังสือนิฮอน โคคุโกะ ไดจิเท็น (Nihon kokugo daijiten) ให้ความหมาย มินิคุชิ (minikui ซึ่งเป็นคำสมัยใหม่ของ “น่าเกลียด”) ไว้ 2 ความหมายคือ ความหมายแรก รูปลักษณะที่ทำให้รู้สึกขยะแขยง และความหมายที่สอง รูปลักษณะที่ไม่ดีของคน ซึ่งในความหมายที่สองนี้ พจนานุกรมภาษาญี่ปุ่นคลาสสิกหมายถึง ความไม่เหมาะสมหรือความไม่เหมือน (impropriety or unseemliness) ดังนั้น จึงเป็นไปได้ว่า มินิคุชิ (minikushi) ในชินเซน จิเกียว ใช้ในความหมายความไม่เหมาะสมหรือความไม่เหมือน (impropriety or unseemliness) แต่ทว่าหลักฐานนี้ก็ไม่มีน้ำหนัก อย่างไรก็ตาม เมื่อนักเขียนสมัยโบราณรวบรวมคำอธิบาย “สนุกสนาน” (funny) พวกเขา ก็เชื่อมโยงความสนุกสนานกับความน่าเกลียดหรือความผิดปกติ

นักวิชาการญี่ปุ่นจำนวนหนึ่งได้ศึกษาแนวคิด “อารมณ์ขัน” (humour) ของคนญี่ปุ่นจากงานวรรณกรรมสมัยนารา (Nara) และเฮอัน (Heian) งานศึกษานี้ปรากฏอยู่ในสุนทรียความงามทางวรรณกรรม และเน้นความหมายของคำ “โอคาชิ” (okashii) และ “โอมชิโรชิ” (omoshiroshi) และในสมัยเอโดะ (Edo) ได้แก่ คำ “คอกไก” (kokkei) ซึ่งทั้งสามคำนี้หมายถึงสนุกสนาน (funny)

ในสมัยนารา แม้จะยังไม่มีคำ “โอคาชิ” แต่ก็มีคำที่บอกอาการหัวเราะ คือ “warau” ที่ใช้ในความหมายของฮาซัน (humour) ซึ่งปรากฏในเรื่องราวเกี่ยวกับการเดินรำของเทพเจ้าที่หน้าประตูถ้า เมื่อครั้งที่เทพอะมาเทราสุ โอมิคามิ (Amaterasu Omikami) เทพแห่งดวงอาทิตย์หนีไปซ่อนตัวอยู่ในถ้ำ ทำให้โลกมืดไร้สุข เทพองค์อื่น ๆ จึงหาทางหลอกล่อให้เทพอะมาเทราสุออกมาจากถ้ำ เพื่อให้โลกกลับสู่สภาพเดิม

สำหรับคำ “โอมชิโรชิ” (omoshiroi) ญี่ปุ่นสมัยใหม่ใช้ในความหมายสนุกสนาน (funny) ในเชิง น่าสนใจน่าพอใจ คำ “โอมชิโรชิ” (omoshiroshi) มีใช้ก่อนสมัยเฮอัน ปรากฏอยู่ในหนังสือมันโยชู (Man'yoshu) ซึ่งเป็นหนังสือรวบรวมบทกวี และลงปี ค.ศ. 759 ไว้ในบทสุดท้าย “โอมชิโรชิ” ปรากฏในหลาย ๆ แห่ง และใช้เกี่ยวกับธรรมชาติที่มีความงามชุ่มชื้น (a cheerful beauty) ไม่ได้มีความหมายในเชิง ขำขันหรือตลกค่อนอง และนัยยะน่าเกลียดหรือไม่เหมาะสม (minikushi) ในทำนองเดียวกับ “โอคาชิ” แต่อย่างใด

ต่อมาในสมัยเฮอัน คำ “โอมชิโรชิ” ก็มีที่ใช้บ่อย และยังคงความหมายเดียวกันกับที่ปรากฏในหนังสือมันโยชู (Man'yoshu) ยกเว้นในบางกรณีที่ใช้ในความหมายเชิงอารมณ์ขัน และในสมัยเฮอันนี้ “โอมชิโรชิ” ก็หมายถึงคุณสมบัติความงามที่ปราศจากการตกแต่ง (the aesthetic quality of ingenuity) เช่นเดียวกับคุณสมบัติความงามของความขำขันหรือตลกค่อนอง แต่คำนี้ก็ไม่ได้เหมือนกับ “โอคาชิ” คำ “โอมชิโรชิ” ไม่มีความหมายร่วมกับคำ “อะวาเระ” หรือมีนัยยะที่ไม่ดี (pejorative sense) แต่ประการใด เพราะความหมายพื้นฐานของ “โอมชิโรชิ” คือ ความงามที่สว่างไสวชุ่มชื้น (a bright, cheerful beauty)

ฮิซามัตสึ เซนอิชิ (Hisamatsu Sen'ichi, 1894-1976) และโอกาซากิ โยชิเอะ (Okazaki Yoshie, 1892-) ได้ศึกษาเกี่ยวกับอารมณ์ขันสมัยเฮอัน ทั้งสองคนเห็นว่า ก่อนสมัยเฮอันยังไม่มีแนวคิด “โอคาชิ” (okashii) และในสมัยเฮอัน “โอคาชิ” (okashii) มี 2 ความหมาย คือ

ความหมายแรกมีนัยหมายถึง humour และ jesting (warai และ kokkei) เป็นความหมายที่ใช้กันในหมู่คนสามัญ

ส่วนความหมายที่สองมีนัยหมายถึง คุณสมบัติของความฉลาด การเข้าใจ และปฏิภาณไหวพริบ (a quality of brightness, perceptiveness and ingenuity) ซึ่งใกล้เคียงกับคำ “elegance” หรือ เหมาะสมกับโอกาส มีมรรยาท เป็นความหมายที่ใช้ในหมู่ชนชั้นสูง ซึ่งจากตัวอย่างการใช้คำนี้ใน วรรณกรรมราชสำนักสมัยเฮอัน มีความหมายต่าง ๆ กัน เช่น พอใจ (pleasing) สนุกสนาน (entertaining) ฉลาด

เฉลียว (ingenious) น่าสนใจ (interesting) และอื่น ๆ อิซามัตซึกิกล่าวว่าตัวอย่างเหล่านี้ ใช้คำ “โอคาชิ” ในความหมาย “elegant” และก็มีบางกรณีที่ใช้ในความหมายสนุกสนาน (funny) หรือสิ่งที่อยู่ระหว่างความเหมาะสม มีมรรยาท (elegant) กับความสนุกสนาน

“โอคาชิ” ที่หมายถึง เหมาะสม (elegant) นี้ เป็นคำคู่กับ “อะวาเระ” (aware) ซึ่งทั้งสองคำนี้ต่างก็หมายถึง คุณสมบัติทางความงามของความกลมกลืน การเข้าใจ ปฏิภาณและมรรยาท (the aesthetic qualities of harmony, perceptiveness, ingenuity and elegance) แต่ “โอคาชิ” กับ “อะวาเระ” ต่างกันที่ “โอคาชิ” มีนัยเชื่อมโยงกับสิ่งที่ดี ๆ (cheerful things) ขณะที่ “อะวาเระ” จะเชื่อมโยงกับความเศร้า เสียใจ

สำหรับ “โอคาชิ” ในความหมายสนุกสนาน (funny) ใช้ในนัยยะคุณสมบัติทางความงามของความไม่กลมกลืนหรือกลมเกลียวกัน (the aesthetic qualities of incongruity) หรือ fuchowa ในภาษาญี่ปุ่น, ความขำขัน (humour) หรือ warai, การตลกคะนอง (jesting) หรือ kokkei และความน่าเกลียดหรือ minikushi ซึ่งเป็นนัยความหมายเดิม ในสมัยเฮอันนี้ บางที “โอคาชิ” ก็หมายถึง สิ่งที่อยู่ระหว่างความงามกับความน่าเกลียด หรือการผสมปนเปกันระหว่างความงามกับความน่าเกลียด ทั้งทำให้ผู้พบเห็นหัวเราะ “โอคาชิ” ในลักษณะอย่างนี้ใช้ในความหมาย “น่าสนใจ หรือ kyoari” หรือ “สนุกสนานหรือ omoshiroshi”

ความหมายดั้งเดิมของ “โอคาชิ” ในชินเซนจิเกียว (Shinsen jikyo) หมายถึง อารมณ์ขัน (humour) หรือ วาไร (warai) ในภาษาญี่ปุ่น ความน่าเกลียด (ugliness) หรือ มินิกุชิ (minikushi) แต่ในสมัยเฮอัน เมื่อชนชั้นสูงนำคำนี้มาใช้ “โอคาชิ” จึงได้รับอิทธิพลความหมายในเชิง “ความงามของอะวาเระ (aware)” มีความหมายรวมถึง เหมาะสมกับโอกาสและความกลมกลืน “โอคาชิ” จึงมีลักษณะ 2 อย่างที่ตรงกันข้าม คือ ด้านหนึ่งเป็นความรู้สึกดูถูก (anadorui) เมื่อสิ่งนั้นไม่มีค่า ซึ่งเกิดขึ้นในกรณีสิ่งที่สง่างาม (elegant things) และอีกด้านหนึ่งเป็นความชื่นชม (mezorui) เมื่อสิ่งนั้นมีค่า ซึ่งเกิดขึ้นในกรณีที่สนุกสนาน (kokkei) และต่อมาหลังจากรูปแบบการดำเนินชีวิตของชนชั้นสูงเสื่อมลง “โอคาชิ” ที่หมายถึง อารมณ์ขัน (warai) น่าเกลียดหรือไม่เหมาะสมไม่ควร (minikushi) ก็กลับมาเป็นความหมายหลักอีกครั้งหนึ่ง

นอกจากในงานวรรณกรรมแล้ว ก็ยังมีการศึกษาความหมายของ “โอคาชิ” ในการละครด้วย ระหว่างสมัยคามาคูระ (Kamakura) ถึงมุโระมาชิ (Muromashi) ขณะที่งานวรรณกรรมของผู้ดีเสื่อมลง ทำให้มีพื้นที่งานวรรณกรรมสำหรับชาวนาและชาวบ้าน ความขำขันและการตลกคะนอง (humour and jesting) ได้กลายมาเป็นความหมายที่สำคัญที่สุดของคำ “โอคาชิ” โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในเคียวเง็น (kyogen) สมัยมุโระมาชิ ซึ่งเป็นการแสดงที่มีมาก่อนสมัยเมจิ เซอามิ โมโตคิโย (Zeami Motokiyo) นักทฤษฎีละครโนะ (No) ซึ่งมีชีวิตระหว่าง ค.ศ. 1363-1443 กล่าวไว้ว่า ในการแสดงเคียวเง็น ถ้านักแสดงทำให้ผู้ชมยิ้ม พร้อมทั้งรู้สึกสนุก (ikkyo) และพอใจ (omoshiroku) ได้ จัดว่าเป็นสุดยอดของความขำขัน (humour) หรือ “โอคาชิ” ซึ่งถือเป็นความสง่างาม (grace) หรือ “yugen” นักแสดงควรระวังคำพูดและ

กิริยาอาการ ไม่ทำอะไรที่หยาบโลน (vulgar) หรือ "shoku" ในภาษาญี่ปุ่น แต่ใช้การเล่นตลก (joke) หรือ "riko" ในภาษาญี่ปุ่น และการพูดเร็ว ๆ (patter) ซึ่งผู้ดีและประชาชนจะเกิดความรู้สึกสบาย

ตามความคิดของเซอามิ (Zeami) คำ "โอคาชิ" เป็นอารมณ์ขันที่มีแนวคิดเกี่ยวกับความงามเข้ามาด้วย ดังนั้น "โอคาชิ" จึงมีความหมายเพิ่มขึ้นอีกนัยยะหนึ่งคือ เป็นขำขัน (humour) หรือชวนหัว (comedy) ที่มีความสง่างาม (grace) อย่างไรก็ตาม "โอคาชิ" ในสมัยนี้ก็ยังไม่ใช่เรื่องชวนหัว (comedy) ซึ่งนักเขียนญี่ปุ่นสมัยใหม่เชื่อว่า แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องชวนหัว (comedy) ของคนญี่ปุ่นไม่ปรากฏก่อนสมัยเมจิ (Meiji) แม้ว่าความเชื่อนี้จะแพร่หลาย แต่การแสดงเคียวเงินก็อ้างอิงถึงเนื้อหาสาระที่ขำขันชวนหัว ทำนองเดียวกับที่ "comedy" หมายถึงการแสดงที่มีเนื้อหาตลกขบขัน

โอคุระ โทราอากิ (Okura Toraaki) นักแสดงชวนหัวซึ่งมีชีวิตระหว่าง ค.ศ. 1597-1662 และเป็นคนแรกที่เขียนบทการแสดงเคียวเงิน (รูปแบบการแสดงเคียวเงินตามจารีตเป็นการแสดงสด) ทั้งยังรวบรวม วารัมเบกุซา (Warambegusa) ซึ่งเป็นตำราว่าด้วยเรื่องศิลปะของเคียวเงิน เขากล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างการแสดงโนะ (No) กับเคียวเงินว่า โนะเป็นการทำเรื่องเพื่อฝันให้เป็นเรื่องจริง ขณะที่เคียวเงินทำเรื่องจริงให้เป็นเรื่องเพื่อฝัน โนะเป็นด้านหน้าของเหรียญ ขณะที่เคียวเงินเป็นด้านหลัง การแสดงทั้งสองชนิดต่างก็ต้องมีความรู้ซึ่งกันและกัน เคียวเงินนำเรื่องจริงมาทำให้สนุก (okashiiku) และควรจะตลกขบขัน (jesting หรือ jakera ในภาษาญี่ปุ่น)

สำหรับคำ "คอกไก" (kokkei) เป็นคำที่มีความหมายใกล้เคียงกับ "โอคาชิ" มากที่สุด ในสมัยเอโดะ "โอคาชิ" แทนที่ด้วย "คอกไก" ความคิดเกี่ยวกับคำ "คอกไก" เป็นคำที่รวมลักษณะอารมณ์แบบต่าง ๆ และมีลักษณะของอารมณ์ขันที่อิมมาติวเรียกว่า "immature humour" ซึ่งหมายถึง ถ้อยคำเย้ยหยัน แดกดัน (sarcasm) ถ้อยคำล้อเลียน (satire) และอื่น ๆ ในสมัยเอโดะ อารมณ์ขันกลายมามีความหมายเกี่ยวข้องกับเรื่องสามัญทั่วไป (vulgarity) มากขึ้น และความขำขัน (Okashiimi) แบบตลกล้อเลียน (humorous and jesting type) ก็เข้ามามีบทบาทสำคัญในความสุขที่เรียบง่ายของวรรณกรรม ความขำขัน และการล้อเลียนแสดงออกถึงสุนทรียภาพของความเป็นสามัญ (the aesthetic of vulgarity) หรือ "hizoku-be" ซึ่งเป็นการสะท้อนชีวิตคนธรรมดาสามัญในสมัยเอโดะ

สุนทรียภาพงามที่ปรากฏขึ้น มาจากรูปแบบการดำเนินชีวิต (lifestyle) ของชาวเมือง (chonin) เป็นสุนทรียภาพงามของความเป็นสามัญธรรมดาด้วยเช่นกัน ซึ่งลักษณะของความสุขที่เรียบง่ายแบบตลก ล้อเลียน (humorous and jesting) ก็สืบเนื่องมาจากอารมณ์ขัน (okashiimi) ในสมัยเอโดะ แนวคิดอารมณ์ขันที่เป็นธรรมดาสามัญหรือหยาบ (vulgarity) ปรากฏอยู่ในไฮกุ (haiku) ซึ่งเป็นกลอนชนิดหนึ่งของญี่ปุ่นที่นิยมกัน ในนิยายและบทละครก็มีลักษณะของอารมณ์ขันแบบนี้ปรากฏอยู่เช่นกัน งาน วรรณกรรมเหล่านี้ล้วนสะท้อนรูปแบบชีวิตของคนธรรมดาสามัญในสมัยนั้น

การศึกษาแนวคิดอารมณ์ขันของนักวิชาการจากวรรณกรรมโดยเน้นที่คำ “โอคาชิ” คำ “โอโมชิโรชิ” และคำ “คอกโก” ดังที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้เห็นมุมมองเกี่ยวกับอารมณ์ขัน (humour) ของญี่ปุ่นได้โดยสังเขป โดยเฉพาะคำ “โอคาชิ” ซึ่งปรากฏการใช้ในสมัยเฮอัน เป็นคำที่มีความหมายใกล้เคียงที่แสดง แนวคิดอารมณ์ขัน (humour) มากที่สุด คำ “โอคาชิ” เมื่อแรกทีปรากฏใช้หมายถึง ความผิดปกติ (deformity) ความน่าเกลียด ที่ทำให้หัวเราะออกมา ต่อมาคำ “โอคาชิ” ก็ขยายความหมายไปถึงสุนทรีความงามของ ความเหมาะสม (elegance) ที่ทำให้เกิดความขำ และแม้จะมีคำอื่นที่ชี้แทนที่ “โอคาชิ” ได้ เช่น คำ “คอกโก” หรือคำอื่น ๆ ที่หมายถึง ความขำขัน อารมณ์ขัน แต่ปัจจุบันคำ “โอคาชิ” ก็ยังคงอยู่ และหมายถึงความ ผิดปกติ ความน่าเกลียดที่ทำให้ขำอยู่

หนังสืออ้างอิง

Encyclopedia of Cultural Anthropology. U.S.A.: Henry Holt & Company, 1996.

Wells, Marguerite. Japanese Humour. Great Britain: Macmillan Press Ltd., 1997.